

УДК 339.137.2:339.9:334.735

Семів Сергій Романович, к.е.н.,
доц. кафедри МЕВ
Львівської комерційної академії

МІЖНАРОДНА КООПЕРАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ¹

Анотація

Досліджуються передумови та сучасний стан інтеграції кооперативних систем країн ЄС. Обґрунтовується доцільність комплексного підходу до формування стратегії і тактики міжнародної інтеграції та розвитку кооперації у нових економічних умовах, визначені головні напрями та сфери міжнародного співробітництва Укоопспілки.

Прагнення України стати повноправним членом ЄС передбачає вирішення багатьох проблем узгодження дво- та багатосторонніх інтересів, у тому, числі на рівні окремих галузей економіки нашої країни. Особливо це стосується складних багатогалузевих економічних утворень, що, поряд з економічними, виконують і важливі соціальні завдання, зокрема споживчої кооперації, яка є провідним кооперативним сектором економіки України. При виборі моделі міжнародної інтеграції Укоопспілки необхідно виходити з економічної доцільності, яка повинна визначатися рівнем економічної ефективності, ступенем ризику та гарантіями економічної безпеки, а також досвідом міжнародної інтеграції зарубіжних кооперативних спілок в умовах їх трансформації. Вказане обумовлює необхідність визначення ролі та впливу міжнародної інтеграції на процеси розвитку кооперативних спілок, особливо у країнах-нових членах Євросоюзу.

Значний внесок у дослідження проблем розвитку міжнародної інтеграції країн з перехідною економікою, конкурентоспроможності та ефективності міжнародного співробітництва кооперативних систем, трансформації АПК і кооперативного сектора в умовах відкритої економіки здійснили такі вітчизняні економісти, як В.Андрійчук [2], В.Апопій [3], С.Бабенко [3], А.Гальчинський [7], В.Геєць [7], Я.Гончарук [4], В.Зіновчук [5], А.Мокій [1], А.Філіпенко [6]. Проте ще недостатньою мірою висвітлено можливий вплив поглиблення євроінтеграції на розвиток кооперативного сектору економіки, економічні механізми та досвід налагодження міжнародного кооперативного співробітництва у країнах з перехідною економікою. Потребують системного аналізу проблеми реалізації спільної політики країн ЄС щодо забезпечення конкурентоспроможності та підтримки кооперативних підприємств та організацій, розробки стратегії участі Укоопспілки у цих процесах.

Метою статті є визначення ролі міжнародного співробітництва кооперативних спілок у розвитку та трансформації кооперативних систем країн

¹ Дана стаття підготовлена у рамках виконання дослідження „Міжнародна інтеграція кооперативного сектору економіки в умовах активізації співробітництва України та ЄС” згідно з Розпорядженням Президента України “Про надання грантів Президента України для підтримки наукових досліджень молодих учених” від 14 грудня 2005 р. № 1279/2005-рп.

Євросоюзу та обґрунтування на цій основі стратегічних напрямів міжнародної інтеграції споживчої кооперації в умовах активізації співробітництва України та ЄС.

Міжнародний кооперативний рух сьогодні виступає одним із суттєвих напрямів міжнародної інтеграції. Важливо наголосити, що в умовах глобалізації, яка має багато негативних соціально-економічних наслідків, міжнародна інтеграція кооперативних систем базується на дотриманні кооперативних принципів господарювання і тим самим реально сприяє подоланню проблем безробіття та бідності у світі. Зважаючи на соціальну спрямованість міжнародного кооперативного руху, він фактично стає альтернативною формою розвитку міжнародних відносин ХХІ ст., яка здатна забезпечити соціально-орієнтоване стійке економічне зростання як у розвинутих країнах, так і у країнах з перехідною економікою.

Зародження і розвиток кооперативного руху у країнах Європи були зумовлені практичною можливістю подолання труднощів виробничими та сільськогосподарськими підприємствами і одержання переваг від спільної діяльності. На сьогоднішній день у європейському кооперативному русі спостерігається тенденція до значного збільшення чисельності кооперативів, різноманітних їх видів і кількості їх учасників. Станом на початок 2005 р. у 33 країнах Європи налічувалося 88 кооперативних організацій в 7-ми секторах економіки (близько 235 тис. кооперативних підприємств, членами яких є 140 млн осіб і в яких працює 5,485 млн чоловік) [8].

Вагоме місце у європейському кооперативному русі займає споживча кооперація. Головним завданням європейських споживчих кооперативів, які об'єднанні у міжнародну організацію Єврокооп (EuroCoop), є захист інтересів своїх пайовиків та споживачів, лобіювання та просування ідей споживчої кооперації на загальноєвропейському рівні. Станом на початок 2005 р. членами Європейської спілки споживчих кооперативів було близько 3,5 тис. підприємств та організацій із загальною кількістю пайовиків понад 25 млн осіб (табл. 1). Найбільшого поширення споживча кооперація сьогодні має у Великобританії (9,8 млн пайовиків), Італії (6 млн пайовиків) та Швеції (2,9 млн пайовиків).

Суттєвими факторами, що забезпечують високі показники розвитку кооперативів країн Західної Європи, визначимо наступні:

- (1) глибоку інтеграцію кредитної і сільськогосподарської кооперації;
- (2) поширення міжнародної кооперації і інтеграції в Європейському регіоні, а також з кооперативами країн Східної і Центральної Європи;
- (3) концентрацію виробництва (від 50 до 90 % ринку) у переробних кооперативах (зокрема молоко- і м'ясопереробних);
- (4) розвиток нових каналів та форм збуту продукції (особливо через аукціони);
- (5) формування багатопрофільних кооперативів (полівалентна диверсифікація кооперативів) шляхом комбінування функцій маркетингу, матеріально-технічного постачання і сервісу [5, С. 80-86].

Таблиця 1

Показники розвитку споживчої кооперації в країнах Європи у 2004 р.

Країна	Кількість кооперативів	Кількість пайовиків, тис.	Кількість працівників кооперативів	Торговельні площі, тис. м. кв.
Німеччина	64	60	5.800	-
Іспанія	155	1.353	37.666	1.627
Італія	160	6.000	51.800	1.400
Люксембург	1	-	100	2,2
Нідерланди	1	500	2.655	185
Португалія	50	-	-	-
Данія	395	1.659	20.000	3.000
Фінляндія	42	1.468	26.353	2.110
Швеція	60	2.940	19.500	1.000
Великобританія	42	9.898	14.000	-
Болгарія	910	208	14.933	752
Угорщина	320	160	24.000	463
Словаччина	33	259	13.624	315
Чеська Республіка	62	380	16.777	425
Естонія	24	60	4.500	120
Румунія	1.148	178	8.653	628
Кіпр	1	30	250	21

Джерело: [10, С. 21].

Кооперативи західноєвропейських країн займають провідні позиції на окремих товарних ринках, зокрема, переробної продукції. Забезпечення високої конкурентоспроможності відбувається передусім за рахунок стратегії захоплення окремих ринкових ніш, а також виведення з під оподаткування і надання податкових пільг для кооперативів і кооперативних банківських інститутів. Високий рівень конкурентних переваг кооперативних систем країн з розвинутою економікою зумовлюється поряд з дієвою системою державної підтримки та стимулювання діяльності кооперативів, також і перевагами від інтегрування і кооперування господарської діяльності у сільському господарстві, фінансовому секторі, сфері надання послуг. Одним з важливих чинників, що дозволяє західноєвропейським кооперативам конкурувати з провідними транснаціональними компаніями (ТНК), є пристосування до сучасних тенденцій глобалізації та інтернаціоналізації, що існують у світовому господарстві. На сьогоднішній день для міжнародного кооперативного руху є характерними глобалізація господарської діяльності, активізація міжнародної інтеграції, використання сучасних інформаційних та комп'ютерних технологій у веденні бізнесу. Суттєвим фактором конкурентоспроможності західноєвропейських кооперативів є поширення міжнародної кооперації і інтеграції в межах ЄС, а також з кооперативами країн Східної і Центральної Європи.

В сучасних умовах розвиток інтеграційних процесів у європейському кооперативному секторі переходить від рівня співпраці між окремими національними кооперативними організаціями у фазу глобальної інтеграції на загальноєвропейському рівні. Прикладом такої інтеграції на рівні ЄС є прийняття та затвердження 18 серпня 2003 р. Європейською Комісією

спільного статуту європейського кооперативу, який схвалили всі кооперативні спілки країн-членів ЄС і повинні впровадити у національне законодавство до 18 серпня 2006 р. Мета розробки спільного статуту полягає у можливості надання кооперативам адекватних юридичних інструментів, щоби полегшити їх міжнародну та транснаціональну діяльність. Цей документ дозволяє діяти кооперативам на європейському просторі як звичайним юридичним особам та користуватися такими ж правовими положеннями та привілеями, як і у випадку інших господарських товариств Євросоюзу [12, С. 12].

Суттєвим чинником розвитку кооперативних організацій країн Євросоюзу є висока ефективність діяльності кооперативного банківсько-кредитного сектору та його тісна інтеграція з іншими секторами кооперативної діяльності. Зауважимо, що процеси міжнародної інтеграції є важливим фактором розвитку кооперативного банківського сектору країн ЄС. Прикладом тісної інтеграції національних кооперативних банківських систем є діяльність Міжнародного об'єднання народних банків (Confédération Internationale des Banques Populaires – CIBP) та Європейської асоціації кооперативних банків (European Association of Co-operative Bank - EACB). Міжнародне об'єднання народних банків об'єднує 2.353 банків у 40 країнах світу з загальною сумою балансу 1,7 трлн Євро. Діяльність цієї банківської групи, найбільшими членами якої є німецька група Volksbank та австрійська Raiffeisenbank, має суттєвий вплив на розвиток кооперативного банківського сектору країн Центральної та Східної Європи, його фінансування та міжнародної інтеграції [9]. Європейська асоціація кооперативних банків об'єднує 4.500 банківських установ (у тому числі її членами є банки, що є учасниками CIBP). Як свідчить діяльність цієї організації, кооперативний банківський сектор відіграє важливу роль у процесах інтеграції фінансових ринків ЄС, координації міжнародної співпраці національних кооперативних систем, підвищення рівня їх конкурентоспроможності та представлення інтересів на загальноєвропейському рівні [11].

Подальша інтеграція кооперативних систем на загальноєвропейському рівні знайшла своє продовження шляхом започаткування 1 березня 2005 р. проекту „Європейські кооперативи”. Ця спільна платформа європейського підрозділу МКА (ICA Europe) та Координаційного комітету Асоціації європейських кооперативів (CCACE) ставить собі за мету організацію та створення на загальноєвропейському рівні механізму консультацій, досліджень та підтримки кооперативного руху з особливим наголосом на інтеграцію кооперативних систем в єдиному європейському просторі. Головними напрямками діяльності цього об'єднання, членами якого є 87 кооперативних організацій з 33 європейських країн, є посилення кооперативної ідентичності її членів, підтримка проектів міжнародного кооперативного співробітництва, представлення та лобіювання інтересів кооперативів у європейських інституціях [8].

Таким чином, поглиблення міжнародної інтеграції у кооперативному секторі країн Євросоюзу має наслідком зростання підтримки кооперації та міжнародного кооперативного руху на рівні європейських інституцій,

налагодження взаємовигідного співробітництва між кооперативними системами країн ЄС та постсоціалістичних держав.

Згідно з основними теоріями економічного розвитку, у сучасних умовах все більшого значення набувають такі його фактори, як рівень суспільного поділу і кооперації праці і виробництва, а також розвинутість відповідних економічних форм, у яких реалізуються виробничо-господарські процеси [6, С. 69]. У відповідності з цим, кооперативні системи країн Центральної та Східної Європи, які знаходяться сьогодні у стані глибоких економічних перетворень, володіють значним потенціалом успішної трансформації і відновлення своїх позицій на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Сукупність проблем кооперативних організацій країн Східної та Центральної Європи, що мали негативний вплив на конкурентні позиції кооперативів, можна згрупувати у чотири групи:

- 1) нестача фінансових ресурсів;
- 2) посилення конкуренції зі сторони нових господарських утворень різних форм власності, в тому числі іноземних фірм, в умовах недостатнього рівня державної підтримки і стимулювання;
- 3) недостатній фаховий рівень управлінського персоналу і забезпечення його підготовки;
- 4) відсутність досвіду впровадження і застосування сучасних маркетингових технологій діяльності на ринку та його дослідження.

До потенційних конкурентних переваг кооперативних спілок та об'єднань доцільно віднести значний досвід кооперування та інтеграції у різних сферах діяльності на внутрішньому ринку, наявність сильно розвинутої у порівнянні з підприємствами приватної форми власності інфраструктури, а також висока зацікавленість у налагодженні взаємовигідної співпраці з боку західноєвропейських кооперативних організацій.

Як показує позитивний досвід, діяльність кооперативних організацій Європи і, особливо, Австрійського кооперативного Союзу ім. Шульце-Делітцша, відіграла вагомую роль у процесах трансформації та розвитку кооперативних систем в країнах Центральної та Східної Європи. Зокрема це стосується співпраці у сфері фінансування виробничої і ремісничої сфер (особливо створення пекарень та кондитерських підприємств, діяльності підприємств з виробництва будівельних матеріалів), будівництва об'єктів готельного бізнесу, надання лізингових та консалтингових послуг, трансформації кооперативних банківських систем Чехії, Словаччини, Угорщини, Польщі та Словенії і сприяння їх вступу в Міжнародне об'єднання народних банків (СІСР).

Фактично сьогодні відбувається процес субрегіональної інтеграції кооперативних систем Центральної Європи (Угорщини, Чехії, Словаччини, Словенії, Польщі) та Австрійським кооперативним союзом як регіональним периферійним центром інтеграції. Основними передумовами інтеграції кооперативних систем у межах даного субрегіону є:

- давні традиції інтеграції в цьому регіоні в межах Австро-Угорської імперії, а також колишньої РЕВ;

- наявність на даний момент розвинутих зв'язків країн Центральної Європи між собою, побудованих не на політичній, а на економічній основі;
- високий рівень цивілізованості зв'язків між країнами даного регіону;
- високий ступінь зацікавленості Кооперативного союзу Австрії у розвитку економічних зв'язків у даному регіоні в умовах посилення конкуренції у сфері інтеграції та виходу на нові ринки зі сторони Німеччини та інших держав ЄС тощо.

Наголосимо, що саме стратегія активізації міжнародної інтеграції кооперативного сектору економіки Австрії є одним із суттєвих чинників розвитку кооперативної системи цієї країни. На момент вступу до ЄС діяльність Австрійського кооперативного союзу характеризувалась високим рівнем економічної інтеграції як на регіональному рівні (в межах ЄС), так і на субрегіональному рівні (з кооперативними системами Центральної Європи). Вступ до ЄС не мав негативного впливу на діяльність та конкурентоспроможність австрійських кооперативів, однією з найважливіших причин чого була сильна фінансова стійкість кооперативного союзу внаслідок високого рівня інтеграції кооперативних секторів виробництва, надання послуг і банківського сектору, високого рівня диверсифікації господарської діяльності.

Формування системи заходів щодо трансформації кооперативного сектора економіки України вимагає врахування досвіду країн з розвинутою економікою та результатів аналізу моделей реформування кооперативних секторів країн з перехідною економікою. На сьогоднішній день споживча кооперація України, яка є провідним кооперативним сектором економіки, є чи не єдиним інститутом, який виконує поряд із важливими економічними також і соціальні функції. Масштаби співробітництва споживчої кооперації України із зарубіжними партнерами є досить незначними, про що свідчить постійне падіння обсягів зовнішньоекономічних операцій українських кооперативів з іноземними контрагентами. Внаслідок існування цілої низки проблем об'єктивного і суб'єктивного характеру, обсяги зовнішньоторговельних операцій системи Укоопспілки протягом 1991-2005 рр. зменшилися більше ніж у 4 рази (з 17046 тис. дол. США у 1991 р. до 3489,9 дол. США у 2005 р.). Тому особливо актуальним на сьогоднішній день є розробка та реалізація секторальної моделі інтеграції такого багатогалузевого комплексу як споживча кооперація України. Як показує позитивний досвід, діяльність кооперативних організацій ЄС відіграла вагомую роль у процесі трансформації та розвитку кооперативних систем в країнах Центральної та Східної Європи.

Можливими напрямками економічного співробітництва на взаємовигідній основі між споживчою кооперацією України та кооперативними спілками країн Центральної та Західної Європи, які забезпечать стійкий розвиток кооперативного сектора економіки України, визначимо:

- реалізація програми цільового пошуку ділових партнерів для конкретних інвестиційних проектів, налагодження механізму спільних консультацій у цій сфері;
- створення та діяльність спільних підприємств у сферах високотехнологічного виробництва, надання консалтингових, лізингових та

інших видів послуг;

- сприяння реорганізації і розвитку кооперативної страхової, банківської та кредитної систем споживчої кооперації України, сприяння їх входженню до європейських банківських та кредитних об'єднань;

- розвиток туристичного потенціалу та туристичної інфраструктури споживчої кооперації;

- використання передових досягнень та технологій захисту навколишнього середовища, використання енергозберігаючих технологій та ведення сільського господарства у країнах ЄС, створення з цією метою венчурно-консалтингового центру;

- сприяння у вирішенні проблем безробіття, трудової міграції, реструктуризації промислових й сільськогосподарських підприємств та розвитку підприємництва (у сферах заготівель, переробки сільськогосподарської сировини) у сільській місцевості та гірських районах України.

З метою активізації міжнародної інтеграції організацій банківсько-кредитної системи Укоопспілки у європейські кооперативні банківські об'єднання доцільним є їх вступ у Міжнародне об'єднання Народних банків та Об'єднання кооперативних банків ЄС. Основними завданнями співпраці у цьому напрямі мають стати:

- створення кращих передумов для тісної міжнародної співпраці кооперативних організацій та підприємств, не відмовляючись при цьому від випробуваних кооперативних принципів самостійності і особистої відповідальності;

- координація розвитку міжнародного економічного співробітництва між кооперативними організаціями та підприємствами;

- вступ до єдиного європейського кооперативного банківського інституту;

- сприяння реорганізації і розвитку кооперативної банківської і кредитної системи;

- інтенсивний обмін знаннями і досвідом з питань банківської справи, ЗЕД, менеджменту і маркетингу;

- сприяння відкриттю представництв Укоопспілки за кордоном;

- одержання доступу до зарубіжних програм фінансування та технічної допомоги PHARE, TRANSFORM, TACIS тощо.

З метою налагодження довгострокового фінансування для споживчої кооперації України доцільним є залучення фінансових ресурсів передусім від інвесторів з кооперативних спілок зарубіжних країн. При такій формі фінансування, як показав надзвичайно позитивний досвід кооперативних спілок країн Центральної і Східної Європи, вирішуються можливі проблеми, пов'язані із статусом суб'єктів з кооперативною формою власності.

Підсумовуючи зазначимо, що використання існуючої єдності міжнародного кооперативного руху і його економічного та соціального потенціалу є суттєвим фактором конкурентоспроможності кооперативних систем в умовах глобалізації. Ефективність трансформації кооперативних

систем у країнах Східної та Центральної Європи, у тому числі в Україні, буде залежати як від рівня ефективності реалізації заходів, направлених на адаптацію кооперативних систем до ринкових умов господарювання, налагодженої системи державної підтримки та стимулювання діяльності підприємств кооперативного сектору економіки, так і від активізації кооперативної форми міжнародної інтеграції. В умовах розвитку співробітництва України та ЄС посилюється необхідність проведення широких науково-дослідницьких програм, спрямованих на кількісну техніко-економічну оцінку наслідків поглиблення євроінтеграції для системи споживчої кооперації України. Проведення таких досліджень, які повинні базуватись на використанні сценарного підходу і врахуванні широкого кола ефектів, дозволять на якісно вищому рівні формувати інтеграційну політику кооперативної системи та ефективніше визначати стратегію і тактику розвитку кооперації у нових економічних умовах.

Література

1. Антонюк Я. М., Мокій А. І., Семів С. Р. Економічні аспекти міжнародної інтеграції споживчої кооперації України. Наук. допов. учасників міжнар. наук.-практ. конф. "Проблеми розвитку споживчої кооперації України в ринковому середовищі". - Частина – 2. – Ред. кол. Гончарук Я.А. та ін. – Львів: "Коопосвіта", 1998. – С.305-308.
2. Андрійчук В.Г. Ринок товарів народного споживання України: основні напрями та пріоритети формування (внутрішні та зовнішні аспекти). – К., 1995.- 248с.
3. Апопій В.В., Бабенко С.Г., Гончарук Я.А. та ін. Споживча кооперація України / Кн. 1: Ринкова орієнтація споживчої кооперації України. – Львів: Коопосвіта. – 1999. – 366 с.
4. Гончарук Я. А., Мокій А. І., Семів С. Р. Досвід Австрійської Республіки у контексті формування стратегії й тактики міжнародної інтеграції України // Фінанси України. – 2003. - № 10. – С. 3-13.
5. Зіновчук В. В. Місце і роль кооперативів в агробізнесі країн європейського Союзу // Економіка АПК. – 2000. - № 2. – С. 80-86.
6. Світова економіка: Підручник / А. С. Філіпенко, О. І. Рогач, О. І. Шнирков та ін. – К.: Либідь, 2000. – 582 с.
7. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) "Шляхом Європейської інтеграції" / Авт. кол.: А. С. Гальчинський, В. М. Гесць та ін. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
8. Cooperatives in Europe. Activities Report. Workplan 2005-2006. – 15 P.
9. Die Volksbanken 2004. Rekordergebnis im Kundengeschäft. Wien: ÖGV, 2005. – 8 S.
10. Eurocoop Activity Report 2004. Brussels: European community of consumer cooperatives, 2005. – 23 P.
11. Europäische Vereinigung der Genossenschaftsbanken. Tätigkeitsbericht 2005. Brussels: EACB, 2005. – 39 S.
12. Mitteilung der Kommission an den Rat, das Europäische Parlament, den Europäischen Wirtschafts- und Sozialausschuss und den Ausschuss der Regionen über die Förderung der Genossenschaften in Europa. – Brussels: Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 2004. – 20 S.

АВТОРСЬКА ДОВІДКА

1. Прізвище, ім'я та по-батькові	Семів Сергій Романович
2. Науковий ступінь	кандидат економічних наук
3. Вчене звання	доцент
4. Місце роботи, посада	доцент кафедри МЕН Львівської комерційної академії
5. Контактні телефони та адреса:	8(0322)79-76-53, 79005, м. Львів, вул.Братів Тершаківців, 2а, 301
6. Назва статті	Міжнародна кооперація як чинник європейської інтеграції